

Diğer Internet Kaynakları:

www.spiegel.de/flash/flash-27451.html (Erişim: Mayıs 2012)

SANAL ZORBALIK VE ÇOCUKLARIMIZ

Gülden BİLAL*

ÖZET

Bu makalede batı ülkelerinde ciddi bir sorun olan ve ülkemizde de sorun olmaya başlayan sanal zorbalık konusu ele alınmış; sanal zorbalığın ne olduğu, nedenleri, çocukları nasıl etkilediği ve kimlerin risk altında olduğu incelenerek konuyla ilgili olarak anne- babaların ve okullarda ilgililerin neler yapabileceklerine ilişkin öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelime: Sanal zorbalık

CYBERBULLYING AND OUR CHILDREN

ABSTRACT

In this article, cyberbullying which is a serious problem in Western countries and has recently begun to be a problem in our country is examined. In this framework topics like what cyberbullying is, its causes and how it affects children and finally who is at risk are discussed. Moreover, some suggestions for preventing cyberbullying are offered to both parents and related people at school.

Keyword: Cyberbullying

* Yrd. Doç. Dr. Ufuk Üniversitesi

SANAL ZORBALIK NEDİR?

“Sanal zorbalık” ilk kez Kanadalı eğitimci Bill Belsey tarafından “ bir kişi ya da grupça, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmak suretiyle, diğer insanlara zarar vermeyi amaçlayan kasıtlı, tekrarlayan ve düşmanca davranışlar” olarak tanımlanmıştır (Belsey, 2011).

Bir başka tanıma göre de sanal zorbalık;” internet, cep telefonu ya da diğer bazı cihazları kullanarak metin ya da resim göndermek yoluyla bir diğer kişiyi incitme ya da utandırmayı amaçlar” (NCPC 2011).

Sanal zorbalık basitçe birine sürekli olarak elektronik posta gönderip durmayı içerdiği gibi tehditler, cinsel içerikli ifadeleri, kişiyi forumlarda alay objesi haline getirme veya onu aşağılamayı hedefleyen, gerçekte doğru olmayan cümleleri gönderme, “kurban” a ait isim, adres, okul ya da çalışılan yer gibi, özel bilgileri sitelerinde açıklama gibi davranışları da içerebilir (NCPC, 2011).

Sanal zorbalık doğrudan saldırı, bir başka ifadeyle, kişiye yollanan iletiler, şeklinde olabildiği gibi, kurban a zorbalık yapması için diğerlerini kullanma (proxy) yoluyla da olabilir. Bu tür zorbalık, yetişkinleri de işin içine kattığı için çok daha tehlikelidir.

NEDEN SANAL ZORBALIK?

Çocukların sanal zorbalığa neden başvurduklarının tek bir yanıtı yoktur. Kızgınlık, intikam ve engellenme duyguları bir neden olabildiği gibi, onların dersten arta kalan zamanlarını iyi değerlendiremedikleri için sıkılmaları ve ellerinde mevcut teknolojik olanakları bu şekilde kullanmaya yönelmeleri de bir neden olabilir.

Bazıları yanlışlıkla kendini bu işin içinde bulurken, bazıları da güç ihtiyacını ve egolarını doyurma amacını güder. Çocukların güdeleri farklı olduğu için her tür sanal zorbalığa dönük çözüm ve tepkiler de farklılaşır (Ybarra & Mitchel, 2004).

Uzmanlara göre siber zorbalara ait özellikler şöylece sıralanabilir:

1. Sıcak ve ilgili aile ortamlarının olmaması,
2. Ebeveynlerinin aşırı hoşgörülü olması,
3. Ebeveyn rehberliğinden yoksun olmaları
4. Katı ve fiziksel disipline maruz kalmaları
5. Role-model olarak ana-babalarını örnek almış olabilmeleri,
6. Kendilerinden büyük erkek kardeşlerinin zorbalığına maruz kalmış olabilmeleri.

Bu kişiler, kişilik yapısı olarak; içtepisel (impulsive) kişiliğe sahiptirler ve empati yoksunlukları vardır. Benlik algıları orta ya da ortanın altında olan bu çocuklar kurallara uymada zorluk çekerler. Ayrıca şiddete karşı olumlu tutumları olan bu çocuklar, zorbalıkla sosyal güç ve prestije sahip olmayı hedeflerler.

SİBER ZORBALIĞIN ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Araştırmalar, sanal zorbalığın çok ciddi sonuçları olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin, sanal zorbalık, kurbanlarının benlik saygısını (self-esteem) düşürmekte, intihar düşüncelerini arttırmakta ve kurbanların korku, öfke, engellenmişlik, suçluluk duyguları, kendine zarar verme, depresyon ve misillemede bulunma isteği gibi çeşitli duygusal tepkiler içinde dalgalanmasına yol açmaktadır (Hinduja & Patchin, 2006; 2007; Ybarra, 2004; Ybarra, Mitchell & Wolak et al; 2006; Mishna, McLukie & Saini, 2009).

Kurbanların sıklıkla sanal zorbanın isteğine bağlı olarak arkadaş çevresinden ve etkinliklerden kaçınmaya başlaması en zararlı etkilerden birisi olmaktadır. Bu zararlar bazen kurbanın intihar girişiminde bulunmasına yol açabilecek boyutlara da varabilmektedir (Hinduja & Patchin, 2009). Bu nedenle, internet üzerinden saldırganlığa dolaylı ya da dolaysız olarak maruz kalmanın sonucu olarak ortaya çıkan intiharlara ‘‘cyberbullicide’ denmeye başlanmıştır (Peter, 2010).

Uyku problemleri, kaygı, okula karşı duyulan ani isteksizlik, okul başarısında düşüş, baş ve karın ağrıları gibi bazı somatik şikâyetler ve diğer sağlık sorunları, yaşı küçük çocuklarda altını ıslatma sosyal etkinliklerde azalma gibi sorunlar da sıklıkla gözlenen sorunlar arasında sayılabilir.

Ülkemizde konuyla ilgili olan araştırmalar henüz sınırlı sayıda olmakla beraber, elde edilen sonuçlar siber zorbalığın ülkemizde de yaşanmakta olduğunu göstermektedir (Topçu, Erdur-Baker & Çapa – Aydın 2008; Erdur – Baker, Kavşut 2007; Topçu & Erdur-Baker 2009; Erdur-Baker & Tanrikulu 2010; Yılmaz 2011, Akbulut 2011).

KİMLER RİSK ALTINDA?

Bu konuda tek bir faktörden söz etmek yanlış olur. Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanan herkesin potansiyel olarak risk altında olduğunu söylemek mümkün olmakla beraber, en yüksek risk grubunun çocuk ve gençler olduğu düşünülebilir. Verilere göre dünyada 400 milyondan fazla kişi sosyal paylaşım sitesi (facebook) kullanmaktadır.

Corbett’e (2010) göre bunun yaklaşık 40 milyonunu 13-19 yaş aralığındaki ergen grubu oluşturmaktadır. Ne yazık ki sunduğu tüm olanakların yanı sıra bu tür paylaşım sitelerinin neden olabileceği sorunların içinde sanal zorbalık da bulunmaktadır.

Uzmanlara göre; ergenlik döneminin gelişim görevi olan ‘‘ben kimim’’ sorusuna cevap bulmaya çalışmak tüm ergenler için zorlu bir çaba gerektirir ve bazıları için bu dönem, çok daha sıkıntılı olabilmektedir.

Benlik algıları henüz tam gelişmemiş olanlar, ruh sağlığı sorunları olanlar, cinsel kimliği ya da cinsellik ile ilgili sorunlar yaşayanlar, gelişim özrü olanlar, arkadaş gruplarının dışında kalanlar,

İnternette çok fazla zaman harcayanlar, sanal zorbalığa maruz kalma riskleri ne yazık ki daha fazla olabilmektedir. Hem dünyada, hem de ülkemizde giderek artan bir problem haline gelen (Kowalski & Limber, 2007; Slonje & Smith, 2007; Erdur - Baker & Kavşut, 2007) sanal zorbalığı önlemeye dönük neler yapılabileceğine ilişkin öneriler aşağıda verilmiştir.

ÖNLEMENE DÖNÜK NELER YAPILABİLİR?

Sorunun büyüklüğü ve ciddiyeti göz önüne alındığında, ilgili önlemlerin birey- aile-okul ve toplum bazında alınması gerektiği, ilgili yasalara da ihtiyaç duyulacağı anlaşılmaktadır. Burada kısaca aile ve okulun alabileceği önlemlere değinilmiştir.

EBEVEYNLERİN YAPMASI GEREKENLER

1. Ailede çocuğu önemseyen, ilgilenen, kabul edici sıcak bir atmosfer oluşturulmalı,
2. Tutarlı ve adil bir disiplin uygulanmalı,
3. İyi bir yetişkin modeli olunmalı,
4. Hoş görülemeyecek davranışlara sınır konulmalı,
5. Çocuklarla iletişim kanalları her zaman açık olmalı, onları dinlemeli, denetlemeli ve arkadaşları hakkında bilgi edinilmeli,
6. Her gün birkaç dakika çocukla okulda neler yaptığına, arkadaşlarıyla nasıl vakit geçirdiğine vb. konulara ilişkin konuşmaya ayrılmalı,
7. Çok erken yaşlardan başlayarak çocuğa vurma, itme, alay etme vb.gibi davranışların incitici olduğu öğretilmeli. Örneğin “ bir başkası senin elinden zorla oyuncağını alsa ya da seninle isim takarak alay etse ne (ler) hissederdin?” şeklinde sorularla empati yeteneği geliştirilmeye çalışılmalı,
8. İyi bir gözlemci olunmalı,
9. Çocukların zorbalık ya da sanal zorbalık kurbanı olabileceğine ya da kendisinin zorbalık yapabileceğine ilişkin işaretler öğrenilmeli,
10. Çocuklarla zorbalık ve sanal zorbalık hakkında konuşulmalı, bunların ne olduğunu ve nasıl anlaşılacağı öğretilmeli,
11. Çocukları zorbalık ya da sanal zorbalığa maruz kalırlarsa, ya da başkalarının maruz kaldıklarına tanık olurlarsa güvendikleri bir yetişkinle – ki öncelikle ebeveynler bu yetişkin olmayı başarmalı, konuşmaya cesaretlendirilmeli, böyle bir durumda çocuk, yetişkinin desteğini, rahatlatıcılığını hissedebileceğini ve gerekli rehberliği alabileceğini bilmeli,
12. Çocukların internet üzerinden etkinlikleri ve ziyaret ettiği siteler bilinmeli, bu yapılırken sürekli çocuğu takip ve kontrol eden bir ajan görünümüne bürünmemeye dikkat edilmeli, çocuğa sorumlu bir ebeveyn olarak gerekirse online iletişimlerinin gözden geçirebileceği söylenmeli,
13. Onlardan şifreleri öğrenilmeli, ancak “acil” durumlarda kullanacağınız söylenmeli,
14. Bilgisayar, cep telefonu ve diğer teknoloji ürünlerinin kullanımına ilişkin uygun kurallar konulmalı, örneğin hangi siteler ziyaret edilebilir? Çevrimiçiyken ne yapmaya izinleri olabilir?,
15. Şifrelerini saklı tutmaları ve kimseyle paylaşmamaları söylenmeli,
16. Ne postaladıkları ya da yazdıkları konusunda dikkatli ve akıllı olmaları öğütlenmeli, özellikle kişisel bilgilerin paylaşımında çok dikkatli olmaları gerektiği bilinmeli,
17. Sanal zorbaları kıskırtacak davranışlardan kaçınma öğretilmeli, (çünkü zorbalının beklediği ve istediği budur. Tek çözüm, bu tür iletilere yanıt vermemektir),
18. Sistem daima virüslere karşı taranmalı, iyi bir anti-spam programı kullanılmalı,
19. Çocuklara gönderdiği iletilerin doğru adres ve kişiye gittiğinden emin olmaları gerektiği öğretilmeli,
20. Evde herkesin kullandığı şifre farklı olmalı, ortak şifre kullanılmamalı,

21. Sanal zorbalık yoluyla gelen her türlü döküman saklanılmalı,
22. Okulla işbirliği yapılmalı,
23. Polise başvurulmalıdır.

Çocuklar yetişkinleri role-model olarak, onların davranışlarından öğrenirler. Zorbalık da öğrenilen bir davranıştır. Başkalarına kibar ve saygılı davranarak çocuklara yetişkinlerin yaşantılarında zorbalığa yer olmadığı gösterilebilir. İlgilenmez gibi görünseler de çocuklar yetişkinlerin stres ve çatışmayla nasıl baş ettiklerini ayrıca arkadaş, meslektaş ve ailelerine nasıl davrandıklarını gözlerler.

OKULLARDA NELER YAPILABİLİR?

Çocukların sanal alemde gezindikleri süre okuldan ziyade okul dışı zamanlarını kapsadığı için, okulda buldukları süre içinde sanal zorbalık yerine kısaca zorbalıktan bahsetmek daha uygun olur. Zorbalık, okul çocukları arasında gerçek ya da algılanan güç dengesizliğini içeren; istenmedik, saldırgan davranışlardır. Bu davranışlar tekrarlanır ya da tekrarlanma potansiyeli vardır. Zorbalık, tehdit etme, söylentiler yayma, birine fiziksel ya da sözel olarak saldırma ve kasıtlı olarak birini bir gruptan dışlama vb. gibi eylemleri içerir. Zorbalık, okulda öğrencilerin fiziksel ve duygusal güvenliğini tehdit eder ve öğrenme yeteneğini etkiler. Zorbalığı önlemenin en iyi yolu ortaya çıkmadan onu durdurmak bir başka deyişle, önlemektir. Dolayısıyla burada hem geleneksel anlamda zorbalık, hem de günümüzde teknolojik olanakları kullanarak zorbalık yapanların literatüre soktukları sanal zorbalıkla ilgili okullarda neler yapılabileceğine değinecek olursak:

1. Okullarda duygusal açıdan güvenli ve elbetteki şiddetten arınık bir öğrenme ortamı yaratılmalıdır.
2. Çocukların hoşlandıkları etkinlik ve hobilerde yer almalarına yardımcı olunmalıdır. Bu tür etkinlikler çocukların kendileriyle aynı ilgileri paylaşan diğer çocuklarla tanışma ve iyi vakit geçirmelerini sağlar. Ayrıca çocuklar onları zorbalıktan koruyacak arkadaşlıklar geliştirebilir.
3. Okul rehberlik servisleri zorbalık ve sanal zorbalık konularında önleme programı hazırlamalıdır. Bu program hem öğrencileri hem de öğretmen ve diğer görevlileri kapsamalıdır.
4. Ailelerle de işbirliği yapılmalıdır.
5. Zorbalıkla ilgili olarak öğrencilere farkındalık kazandırılmalı, zorbalığın kabul edilemez olduğu bir atmosfer yaratılmalıdır.
6. Saldırgan davranışların, kabul edilebilir beceri ve inançlarla yer değiştirebileceği programlar hazırlanmalıdır.
7. Çocuklara arkadaşlarıyla ilişkilerinde empati ve saygıyı artıracak davranışlar öğretilmelidir.
8. Rehberlik programlarında güvengenlik eğitimi de yer almalıdır. Böylece çocukların çekingen ya da saldırgan davranışlar sergilemek yerine kendilerini kimseyi incitmeden rahat ve açıkça ifade edebilmeleri, zorbalığa maruz kaldıkları ya da tanık oldukları zaman güvendikleri bir yetişkinle bunu paylaşabilmeleri sağlanabilir.

Anlaşılabacağı üzere, okul rehberlik servislerine bu konuda çok iş düşmektedir. Ancak, unutulmaması gereken çok önemli bir husus da rehberliğin bir ekip işi olduğudur. Bir başka deyişle öğrencileri ilgilendiren her konuda olduğu gibi bu konuda da tüm personeliyle okul ve aile tam bir işbirliği içinde çalışmalıdırlar.

KAYNAKÇA

Akbulut, Y. (2011), "Cyberbullying and Victimization among Turkish University Students", *Australian Journal of Educational Technology*, 27 (7), ss. 645-654.

Arıcak, O. T., (2009), "Psychiatric Symptomatology as a Predictor of Cyberbullying among University Students", *Eurasian Journal of Educational Research*, 34, ss. 167-184.

Belsey, B., (2011), First Formal Definition of Cyberbullying, www.Cyberbullying.org.

Corbett, P., (2010), Facebook Demographics and Statistics Report 2010, 145 % growth in 1 Year. <http://www.istrategylabs.com/2010/01/facebook-demographics-and-statistics-report-2010-145-growth-in-1-year>

Erdur - Baker, Ö. & Kavşat, F., (2007), "A New Face of Peer Bullying", *Journal of Eurasian Educational Research*, 27, ss. 31-42.

Erdur - Baker, Ö., (2010), "Cyberbullying and its Correlation to Traditional Bullying, Gender and Frequent and Risky Usage of Internet Mediated Communication Tools", *New Media and Society*, 12, ss. 109-126.

Erdur - Baker, Ö. & Tanrikulu, İ., (2010), "Psychological Consequences of Cyberbullying Experiences among Turkish Secondary School Children", *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2, ss. 2771-2776.

Hinduja, S. & Patchin, J. W., (2006), Cyberbullying: emotional and Psychological consequences. www.cyberbullying.us/cyberbullying_emotional_consequences.pdf (Accessed May 21, 2012)

Hinduja, S. & Patchin, J. W., (2007), "Offline Consequences of Online Victimization: School Violence and Delinquency", *Journal of School Violence*, 6 (3), ss. 89-112.

Hinduja, S. & Patchin, J. W., (2009), "Cyberbullying Research Summary", *Archives of Suicide Research*, <http://www.cyberbullying.us>.

Kowalski, R. M. & Limber, S. P., (2007), "Electronic Bullying among Middle School Students". *Journal of Adolescents Health*, 41, ss. 22-30.

Li, Q., (2006), "Cyberbullying in Schools: A Research of Gender Differences", *School Psychology International*, 27, ss. 157-170.

Mishna, F., Mclukie, A. & Saini, M., (2009), "Real-World Dangers in an Online Reality: A Qualitative Study Examining Online Relationships and Cyber Abuse", *Social Work Research*, 33, ss. 107-118.

National Crime Prevention Council. (2011). Ncpc.org.

Patchin, J. W. & Hinduja, S., (2006), "Bullies Move Beyond the Schoolyard: A Preliminary Look at Cyberbullying", *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4 (2), ss. 148-169.

Peter, P., (2010), "Teenage Cyber-bullying and Facebook: Reducing the Risks", *Online Conference on Networks and Communities*.

Solonje, R. & Smith, P. K., (2008), "Cyberbullying: Another Main Type of Bullying?" *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, ss. 147-154.

Topçu, Ç., Erdur – Baker, Ö. & Çapa - Aydın, Y., (2008), "Examination of Cyberbullying Experiences among Turkish Students from Different School Types", *Cyber Psychology Behavior*, 11 (6), ss. 643-648.

Ybarra, M. L. & Mitchell, K. J., (2004), "Online Agressor / Targets, Agressors and Targets: A Comparison of Associated Youth Characteristics", *Journal of Child Psychology & Psychiatry*, 45, ss. 1308-16.

Ybarra, M. L., Mitchell, K. J. & Wolak, J. et al., (2006), "Examining Characteristics and Associated Distress Related to Internet Harassment: Findings from the Second Youth Internet Safety Survey", *Pediatrics*, 118, ss. 1169-77.

Yılmaz, H., (2011), Cyberbullying in Turkish Middle Schools: An Exploratory Study, <http://www.sagepub.co.uk/journalsPermissions.nav>